

РОЗДІЛ 7. ДОШКІЛЬНА ПЕДАГОГІКА

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

FORMATION OF COMMUNICATIVE COMPETENCE OF PRESCHOOL CHILDREN IN THE CONDITIONS OF PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTION

У статті висвітлено поняття «комунікативна компетенція» та розкрито зміст комунікативної компетенції дітей дошкільного віку. На основі аналізу наукової літератури з'ясовано, що основу формування комунікативної компетенції дітей дошкільного віку складає комунікативний розвиток, який є передумовою розвитку особистості дитини. Подано визначення поняття «комунікативна діяльність» та наведено види комунікативної діяльності.

Зазначено, що формування комунікативної компетенції дітей дошкільного віку в умовах сучасного закладу дошкільної освіти має певні особливості. Теоретично обґрунтовано застосування соціоігрової педагогіки в навчально-виховному процесі сучасного закладу дошкільної освіти для забезпечення ефективності процесу формування комунікативної компетенції дітей дошкільного віку. Розкрито сутність поняття «соціоігрова педагогіка». На основі аналізу науково-педагогічної літератури наведено завдання виховання та розвитку дітей дошкільного віку, які покликана вирішити соціоігрова педагогіка. Наголошено на важливості дотримання принципів соціоігрової педагогіки: «не повчати», принцип «133 зайці», «визнання педагогом особистої необізнаності щодо окремих тем». Підкреслено роль комунікативної діяльності дітей дошкільного віку всередині підгруп та наголошено на дотриманні принципу демократичності під час об'єднання дітей дошкільного віку у підгрупи. Наведено можливі варіанти об'єднання дошкільників для комунікативної діяльності: за предметами, іграшками, тематичними та розрізними картинками тощо.

Акцентовано увагу на обов'язковому дотриманні педагогом правила «кожна думка має право на існування» та забезпечення позитивної атмосфери у підгрупах як важливих умов ефективного застосування соціоігрової педагогіки у формуванні комунікативної компетенції дітей старшого дошкільного віку в умовах сучасного закладу дошкільної освіти.

Ключові слова: комунікативна компетенція, комунікативні вміння, комунікативна

діяльність, соціоігрова педагогіка, діти дошкільного віку.

The concept of "communicative competence" has been highlighted and the content of communicative competence of preschool children has been revealed in the article. Based on the analysis of the scientific literature, it was found that the basis for the formation of communicative competence of preschool children is communicative development, which is a prerequisite for the development of the child's personality. The definition of the concept of "communicative activity" has been shown and the types of communicative activity has been given.

It is noted that the formation of communicative competence of preschool children in a modern preschool institution has certain features. The use of socio-game pedagogy in the educational process of a modern preschool institution to ensure the effectiveness of the process of forming the communicative competence of preschool children is theoretically substantiated. The essence of the concept of «socio-game pedagogy» has been revealed. Based on the analysis of scientific and pedagogical literature, the tasks of education and development of preschool children, which are designed to solve socio-game pedagogy. The importance of adhering to the principles of socio-game pedagogy is emphasized: "not to teach", the principle "133 hares", "recognition by the teacher of personal ignorance on certain topics". The role of communicative activity of preschool children within subgroups is emphasized and the principle of democracy in uniting preschool children into subgroups have been emphasized. There are possible options for uniting preschoolers for communicative activities: by objects, toys, thematic and separate pictures, etc.

Key words: communicative competence, communicative skills, communicative activity, socio-game pedagogy, preschool children.

УДК 373.2.015.3:159.322.73(043)
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/24-1.47>

Миськова Н.М.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри дошкільної педагогіки,
психології та фахових методик
Хмельницької гуманітарно-педагогічної
академії

Постановка проблеми у загальному вигляді. Зміна знання своєї парадигми освіти на компетентнісну вимагає переорієнтації змісту освіти, вибору нових більш дієвих методів та прийомів взаємодії учасників освітнього процесу. Міжнародна програма оцінки знань та умінь PISA серед необхідних компетентностей, якими має володіти людина для успішної самореалізації, визначає комунікативну. Саме сформованість

комунікативної компетенції у випускників закладів дошкільної освіти є важливою умовою успішної їх адаптації до навчання у Новій українській школі, яке відбувається під час парної, групової та колективної взаємодії з використанням ігрових та проєктних технологій. З огляду на це особливості актуальності набуває проблема формування комунікативної компетенції у дітей старшого дошкільного віку

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Вивченню проблеми формування комунікативної компетенції присвячено роботи І. Беха, А. Богуш, Н. Гавриш, О. Запорожця, Т. Піроженко та інші. Особливості розвитку комунікативної діяльності дітей дошкільного віку досліджували О. Запорожець, О. Леонтьєв, М. Лісіна, О. Смірнова, Л. Фомічова та інші. У полі наукового пошуку Г. Бекетової, Ю. Бистрової, Л. Руденко та інших знаходилася проблема формування комунікативної готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання в школі. Вплив комунікативної діяльності на психічний розвиток особистості досліджували Д. Ельконін, Г. Костюк, С. Максименко, В. Мухіна, О. Смирнова та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Попри різноплановість вивчення означеної проблеми, формування комунікативної компетенції у дітей старшого дошкільного віку в умовах сучасного закладу дошкільної освіти вимагає додаткового вивчення.

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні умов формування комунікативної компетенції у дітей старшого дошкільного віку в умовах сучасного закладу дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. У Базовому компоненті дошкільної освіти України комунікативна компетенція дітей старшого дошкільного віку трактується як «комплексне застосування мовних і немовних засобів з метою комунікації, спілкування в конкретних соціально-побутових ситуаціях, уміння орієнтуватися в ситуації спілкування, ініціативність спілкування, стриманість у спілкуванні; культура мовленнєвої комунікації. Комунікативна компетенція передбачає сформованість усіх видів мовленнєвої компетенції» [3, с. 20].

Головним критерієм сформованості комунікативної компетенції М. Айзенбарт визначає «успішність дитини дошкільного віку у взаємодії із собою й іншими в певній ситуації спілкування» [1, с. 70]. Як стверджує дослідниця, комунікативна компетенція дітей дошкільного віку включає в себе низку чинників: наявність комунікативних інтенцій; дотримання відповідних комунікативних стратегій; належне знання соціальної ролі та особливостей співрозмовника; контроль за процесом спілкування, власною поведінкою та емоціями при цьому; наявність умінь та навичок завершення комунікації [1].

На думку Т. Піроженко, комунікативний розвиток є передумовою розвитку особистості дитини, можливості засвоювати окультурені людські дії у процесі активної взаємодії з дорослими та однолітками. А мовленнєві досягнення дитини як відображення досвіду міжособистісних взаємин віддзеркалюють такі особистісно-значущі психологічні феномени, як статус дитини у сім'ї та групі дітей, ставлення оточуючих до дитини [9, с. 22].

Досліджуючи комунікативні здібності дітей дошкільного віку, А. Арушанова виокремлює три структурні компоненти комунікативної компетенції: лінгвістичні знання; вміння будувати і висловлювати власні думки; мовленнєву взаємодію з партнером по спілкуванню [2].

Вважаємо, що головним чинником формування комунікативної компетенції є комунікативна діяльність, яку І. Мартиненко трактує як «діяльність спілкування, яка важлива для соціально-психологічного нормативного становлення індивіда упродовж усього життя, починаючи з першого року» [7, с. 22].

Види комунікативної діяльності виокремлено О. Леонтьєвим: предметно-орієнтована (спілкування у процесі предметної діяльності), соціально орієнтована (стосунки в межах певного соціуму, групи) та особистісно орієнтована (два підвиди: домовленість щодо подальшої спільної діяльності та вплив на особистісні якості співрозмовника), педагогічна (професійна діяльність педагога) [7].

З огляду на зазначене вище вважаємо, що ефективність формування комунікативної компетенції дітей старшого дошкільного віку у сучасному закладі дошкільної освіти може забезпечити використання соціоігрової педагогіки в організації навчально-виховного процесу.

Проблема використання соціоігрової педагогіки у взаємодії з дітьми дошкільного віку відображена у наукових дослідженнях О. Безсонової, В. Букатова, Н. Гавриш [6], К. Крутій, Т. Піроженко та інші.

Соціоігрова педагогіка, на думку О. Безсонової, – «система педагогічних впливів, яка базується на взаємодії дітей у мікрогрупах, та мікрогруп між собою за посередництвом гри, де педагог виконує роль порадирика, наставника, а дитина утверджується як затребувана особистість» [4, с. 10].

Використання соціоігрової технології, на думку К. Шевельової, сприяє вирішенню таких завдань: формування у дошкільників навичок дружньої комунікативної взаємодії; розвиток навичок повноцінного міжособистісного спілкування та вміння елементарного самоконтролю мовного висловлювання і саморегуляції своїх дій, взаємин з оточуючими [10]. Вбачаючи співзвучність у виокремлених К. Шевельовою завданнях та змісті комунікативної компетенції, окресленому Базовим компонентом дошкільної освіти, вважаємо використання соціоігрової педагогіки в навчально-виховному процесі сучасного закладу дошкільної освіти необхідною умовою формування комунікативної компетенції у дітей дошкільного віку.

Характеризуючи особливості соціоігрової педагогіки, В. Букатов окреслює три важливі принципи взаємодії з дітьми дошкільного віку. Перший принцип полягає у тому, щоб навчитися під час взаємодії із дошкільниками не повчати, виправляти, пояснювати, а зберігати терпіння та надати можливість

дітям висловлюватися, запитувати, пояснювати один одному. Наступний принцип має ігрову назву «133 зайці» та полягає у створенні та забезпеченні умов для особистісного зростання кожного вихованця з урахуванням їх індивідуальних особливостей. Третій принцип, на думку В. Букатова, є надзвичайно важливим для налаштування позитивної взаємодії та стимулювання дитини до будь-якої діяльності, в тому числі і комунікативної – сміливість визнати вихователем особисту необізнаність щодо якоїсь теми [5].

Основною ідеєю соціоігрової педагогіки, як стверджує К. Шевельова, є створення умов для діяльності дитини за бажанням, а не з примусу, в якій дитина і слухає, і говорить, і діє, і спостерігає. Мета соціоігрової педагогіки – організація діяльності дитини в атмосфері взаєморозуміння. Дослідниця виокремлює такі методи соціоігрової педагогіки: гра (активно використовуються ігри з правилами; ігри-змагання; ігри-драматизації; режисерські ігри; сюжетно-рольові ігри); вирішення проблемних ситуацій; тренінги; самопрезентації; казкотерапія тощо [10].

Під час організації комунікативної діяльності дітей старшого дошкільного віку вважаємо доречним дотримання алгоритму організації соціоігрової взаємодії за О. Безсоновою: використання вправ на залучення; створення інформаційно-проблемного поля, організація спільної діяльності у малих групах; завершальне рефлексивне коло [4].

Мета першого етапу – використання вправ на залучення – полягає у створенні позитивної атмосфери, зануренні дітей дошкільного віку у тему, зацікавленні діяльністю, що очікує, формуванні мотивації та інтересу. На наступному етапі – створення інформаційно-проблемного поля – розігруються різноманітні освітні ситуації, уточнюється певна інформація, створюються умови для осмислення та прийняття інформації кожною дитиною [4].

Третій етап – етап спільної діяльності дітей у малих групах, є, на нашу думку, найбільш значущим для формування комунікативної компетенції дітей дошкільного віку. Адже саме на цьому етапі діти мають можливість активної комунікативної діяльності у колі однолітків, і за умови майстерній організації дитячого колективу вихователем з урахуванням усіх особливостей та вимог соціоігрової педагогіки кожен учасник підгрупи має сповна використати створені умови для власної активності.

Важливим є також четвертий етап – завершальне рефлексивне коло, на якому шляхом участі у рефлексивних вправах відбувається аналіз попередньої діяльності.

Важливим моментом формування комунікативної компетенції у дітей дошкільного віку з використанням соціоігрової педагогіки є, безперечно, комунікативна діяльність дітей у невеликих групах. Для того щоб кожна дитина могла вільно вислов-

лювати власну думку у колі однолітків, мала рівні можливості для комунікативної діяльності, важливо щоразу використовувати різні прийоми об'єднання дітей у підгрупи. Об'єднувати можна, використовуючи частини розрізаної картинки; різні за формою чи кольором геометричні фігури; різні картинки із зображенням: квітів, дерев, тварин, одягу, транспорту тощо; за іграшками чи предметами; за кольором одягу; за першим звуком імені; за власним ім'ям чи ім'ям матері, татуся тощо. При цьому неодмінно наперед продумати, у скільки підгруп доцільно об'єднати дітей, підібрати необхідні матеріали (чи перевірити ознаки, інформацію), аби об'єднання відбулося дійсно демократично, без нав'язування думки дорослого.

Для забезпечення комунікативної діяльності кожної дитини доречно стежити, щоб під час виконання кожного наступного завдання діти взаємодіяли у інших підгрупах, та обирати щоразу іншого «лідера» підгрупи.

Типи взаємодії дітей дошкільного віку у малих групах визначає О. Безсонова:

– «групова взаємодія» – кожен учасник висловлює якомога більше ідей щодо виконання завдання, а потім усі разом обговорюють дієвість цих способів і готують відповідь «від групи»;

– «конвеєр» – для виконання завдання визначають послідовність необхідних операцій. Кожен учасник групи відповідає за одну з них. Поки не буде виконано одну операцію, інша не може бути розпочата;

– «кооперація» – для пришвидшення виконання завдання учасники групи домовляються між собою, хто й що робитиме. Продукт групової роботи складається з результатів роботи кожного учасника [4].

За доцільне вважаємо підкреслити необхідність усвідомлення педагогом власної позиції під час організації взаємодії дошкільників за соціоігровою педагогікою. Перш за все вихователь має усвідомити необхідність надання можливості дітям висловлювати власну думку, власні бажання, фантазувати, шукати власні аргументи та доводити їх. В ідеалі вихователь – це один із значущих дорослих для дитини дошкільного віку. Схвалення чи заперечення ним висловлювань, дій дитини відіграють важливу роль у розвитку дитини дошкільного віку. Тому надзвичайно цінним є дотримання вихователем правила «кожна думка має право на існування», а також створення дружньої позитивної атмосфери для доведення дитиною власної позиції та появи стійкого бажання взаємодії та спілкування.

Висновки. Таким чином, теоретичний аналіз окресленої проблеми дає підстави стверджувати про ефективність використання соціоігрової педагогіки як необхідної умови формування комунікативної компетенції дітей дошкільного віку в умовах сучасного закладу освіти.

Подальшого теоретичного та практичного дослідження потребує питання добору найбільш дієвих методів та прийомів на кожному етапі організації діяльності дітей за принципами соціоігрової педагогіки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Айзенбарт М. Ігрова діяльність у контексті соціально-комунікативних умінь старших дошкільників. *Актуальні питання гуманітарних наук: збірник наукових праць*. 2014. № 9. С. 68–73.
2. Арушанова А.Г. Развитие коммуникативных способностей дошкольника : методическое пособие. Москва : ТЦ Сфера, 2012. 203 с.
3. Базовий компонент дошкільної освіти. *Дошкільне виховання*. 2012. № 7. 26 с.
4. Безсонова О. Соціоігрова взаємодія; загравання чи природний розвиток? *Дошкільне виховання*. 2018. № 9. С. 10–13.
5. Букатов В. О бабочке социо-игрового стиля. URL: <http://setilab.ru/modules/conference/view.article.php/60> [дата звернення: 02.06.2020].
6. Гавриш Н. Соціоігрова педагогіка як особливе перехрестя поколінь, або Роздуми напередодні нового навчального року. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2016. № 8. С. 7–11.
7. Леонтьев А.А. Психология общения. Москва : Изд-во «Смысл», 1999. 365 с.
8. Мартиненко І.В. Особливості міжособистісної комунікації у дітей із нормальним та порушеним мовленнєвим розвитком. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. Зб. наукових праць. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. № 24. С. 320–324.
9. Піроженко Т.О. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільника. Тернопіль : Мандрівець, 2010. 152 с.
10. Шевельова К. Використання соціоігрових технологій в роботі URL: <http://detkam.in.ua/vikoristannya-socio-igrovih-tehnologij-v-roboti-vihovatelya.html> дата звернення: [02.06.2020].